

**МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук,
професор,
завідувач кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики
Інституту
міжнародних відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка**

**РОМАНОВА В.О.,
аспірант кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики
Інституту міжнародних
відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка**

ІНСТИТУТИ І СУБ'ЄКТИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена важливій науковій проблемі становлення інститутів глобального світу. Особливу увагу приділено теоретико-методологічним підходам до дослідження глобального управління, а також характеристикі головних інститутів глобального управління.

Автори ставлять за мету узагальнити теоретичні підходи до поняття «глобального управління» та на підставі цього визначити основних акторів та інститути глобального управління.

Ключові слова: Інститути глобального управління, міжнародний порядок, механізми регулювання, глобалізація, суб'єкти, глобальні інститути, «Велика Вісімка».

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбуваються структурні зміни в міжнародних відносинах, які кардинальним чином вплинули на зміни середовища безпеки сучасної міжнародної системи. Міжнародні процеси все більш визначаються хаотичною взаємодією гравців різної природи – від держав до транснаціональних акторів та окремих індивідів. Посилення елементів хаотичності в умовах глобалізації може мати негативні наслідки для постбіполярної системи міжнародних відносин. Світ опинився перед новими ризиками, які мають не тактичний, а системний характер. Враховуючи системний і транскордонний характер нових загроз, виникає необхідність з'ясування, чи зможуть їм протистояти тільки держави, або існує потреба в створенні механізмів та інститутів глобального управління чи спеціальних регіональних форматів.

Рівень керованості системою визначається природою, кількістю та ієрархією суб'єктів управління, їх діями по управлінню, тим, в якій мірі управління, яке здійснюється головними елементами системи, адекватно основним викликам та загрозам, нормами, правилами, механізмами, режимами та інститутами, завдяки яким учасники міжнародної системи здійснюють управління.

Ідея впорядкування міжнародних відносин була актуальною з моменту їх виникнення. Виникаючи як явище, міжнародні (праміжнародні) відносини являли собою, «дике поле», в якому не діяли жодні закони і влада. В результаті вступу людей в економічні, політичні, торгові та інші відносини поступово формуються звичаї торгових обмінів, війн та миру, підтримання «дипломатичних» контактів. Формуються перші «міжнародні порядки» – в стародавніх імперіях, система грецьких полісів, тобто стійкі стани найважливішої для даної епохи, періоду частини міжнародних відносин.

З часом такі періоди набувають характер деякого міжнародного порядку. В такому розумінні міжнародний порядок можна визначити як чітко ідентифікований за часом, в фізичному та міжнародно-політичному просторі період, протягом якого залишаються незмінними склад системостворюючих суб'єктів міжнародних відносин; конфігурація зв'язків, відносин та взаємодій між ними; межі і можливості, які цей порядок об'єктивно встановлюють для всіх інших суб'єктів і учасників системи міжнародних відносин.

Світове співтовариство та його члени не можуть діяти інакше, ніж на основі традицій, звичаїв чи норм міжнародного права. В цьому співтоваристві його учасники добровільно погоджуються визнавати придатність таких норм до кожного окремо і до всього співтовариства в цілому на рівній основі. Подібна схема в ідеалі має базуватись на добрій волі держав підтримувати такий порядок¹.

Функціонування світового співтовариства пов'язане перш за все з інтересами держав і наслідками реалізації цих інтересів для всього співтовариства. З'являється рівнодіюча інтересів, а в ряді випадків – баланс сил з конкретної проблеми чи у світі в цілому. Міжнародний порядок в такому випадку виступає як стан динамічної рівноваги системи міжнародних відносин. Різниця між міжнародним порядком і системою міжнародних відносин полягає в їх місці в процесі стихійної самоорганізації. Міжнародний порядок формується не всіма елементами міжнародної системи, а декількома найпотужнішими за сукупним потенціалом державами, або державою, яка досягла рівня гегемону. Порядок передбачає зрозумілість та чіткість структур, зв'язків залежності, правил. Одна система може пережити зміну декількох порядків. Наприклад, в межах Віденської системи міжнародних відносин відбувалися зміни міжнародного порядку внаслідок Кримської війни, франко-пруської війни. У той же час система міжнародних відносин на етапі її якісної трансформації змінюється не стільки за складом суб'єктів, скільки за їх внутрішньою природою.

Стан рівноваги постійно піддається впливу

різних факторів, перш за все прагненню держав, великих соціально-економічних, політичних, ідеологічних та релігійних систем порушити цю рівновагу на свою користь.

Констатуючи формування єдиного глобального світу, висловлюється точка зору відносно неспроможності його аналізу тільки на основі використання традиційних категорій (стабільність, безпека, порядок), оскільки вони не виводять на головне місце цілісність міжнародної системи, її суб'єктність і проблему правління головними процесами та тенденціями міжнародного розвитку.

З кінця 1980-х років в світовій політичній думці розгорнулись дискусії по проблемам світорегулювання, для яких була характерна боротьба різних парадигм, але об'єднувало визнання того, що світопорядком, всією системою міжнародних відносин як певною цілісністю в принципі можливо управляти або хоча б регулювати, що це є не тільки можливим, але й необхідним. Дискусійними залишались питання щодо підходів, засобів, методів, принципів, цінностей та інститутів, які мають бути включені в таке регулювання.

Наприкінці ХХ століття такі дискусії відбувались переважно в межах концепції глобального управління/регулювання (global governance), яка сформувалась на початку 1990-х років, а протягом 1990-х рр. визначились два її основних ідейно-політичних напрями – ліберально-глобалістське та реформістське. Незважаючи на те, що багато положень, які увійшли до цієї концепції, були сформовані десятиліття тому (а деякі і значно раніше), в широкий обіг поняття «глобального управління» було запроваджено В.Брандтом та його колегами з Комісії ООН по глобальному управлінню (створена в 1992 р.), які серед завдань пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем визначили і розробку нових правил поведінки на світовій арені. Це поняття набуває особливої актуальності після краху біполярної системи. Воно було відображене в діяльності спеціальної Комісії ООН з питань глобального управління, в спеціалізованих виданнях та багатьох наукових дослідженнях.

Зміни, які відбулись у міжнародних відносинах на межі тисячоліть, призвели до посилення впливу теоретичних поглядів неоліберального напрямку в дослідженні міжнародних відносин. Серед авторів, які презентували ліберальну та неоліберальну школи дослідження проблем глобального управління, слід назвати німецьких дослідників Т.Рісе, Д.Меснера, Фр.Нушелера, Л.Фількенштейна, американських та англійських дослідників Дж.Розенау, Дж.Галтунга, Р.Кеохейна, Дж.Ная².

Серед російських дослідників цією проблемою займалися Э.Я.Баталов, О.Н. Барабанов, В.А. Голі-

цин, Н.А. Косолапов, М.В. Ларіонова, М.В. Стрежнева, В.В. Терещенко та ін.³

Під глобальним управлінням різними дослідниками розумілось як формування єдиного світового уряду, так і реформування міжнародних організацій, зокрема ООН, або ж відстоювання ідеї однополярного світу та управління ним з боку Сполучених Штатів, чи поліцентричного світу та управління ним не тільки держав та міждержавних об'єднань, але й інших акторів.

Н.А. Косолапов акцентує увагу на мовну специфіку і вважає, що російськомовне словосполучення «глобальне управління» не зовсім точно відображає англійський варіант (global governance), оскільки містить в собі більш імперативні конотації. Тому в якості більш вдалого перекладу пропонується словосполучення «глобальне регулювання». Управління розглядається як одна з трьох конотацій комплексного поняття «governance», дві інші – як сукупність норм, правил, цінностей, механізмів та інститутів регулювання поведінки суб'єктів міжнародної системи (в цьому розумінні governance пропонується перекладати як «елементи регулювання»); і як процес, спрямований на впорядкування міжнародної системи, зменшення в ній хаотичності і непередбаченості (в цьому розумінні governance перекладається як «регулювання»)⁴.

Протягом 1990-х концепції глобального управління базувались на попередньому досвіді міждержавної взаємодії і реально існуючих національних політичних структурах, визнанні значення наднаціональних інститутів, державно-інституціональному баченні майбутньої системи глобального управління. Але додатковим елементом стає визнання необхідності доповнення відносин між державами іншими відносинами – між державами і новими міжнародними, транснаціональними і наднаціональними акторами. Це, зокрема, знайшло відображення в доповіді Римському клубу «Перша глобальна революція» (1991р.).

У сучасному світі міжнародні відносини регулюються нормами, процедурами, інститутами чи структурами транснаціонального або навіть наднаціонального характеру, транснаціональний міжнародний порядок характеризується витісненням держав з арени міжнародних відносин іншими акторами (міжнародними, регіональними організаціями, ТНК).

Рівень управління системою визначається природою, кількістю та ієрархією суб'єктів управління, їх діями по управлінню, тим, в якій мірі управління, яке здійснюється головними елементами системи, адекватно основним викликам та загрозам, нормами, правилами, механізмами, режимами та інститутами, завдяки яким учасники міжнародної системи здійснюють управління.

Як вважає російський дослідник А.Д. Богатуров, характер реального управління пов'язаний з такими параметрами сучасного світового порядку, як принципом «вибіркової легітимності»; ієрархією країн та груп країн у відповідності з їх можливостями; наявністю специфічного узгоджувачого механізму; інститутом неформального управління⁵. В останні роки стійкою тенденцією міжнародних відносин стає зміна якісного та кількісного складу учасників міжнародної системи. Значна кількість держав втрачає свою роль домінуючої форми організації соціально-політичного простору. Це, зокрема, стосується так званих «держав, що занепадають» (failed states), держав, «що не відбулися», «крихких» (fragile) держав. У той же час зростає кількість недержавних акторів. Значні зміни спостерігаються в ієрархії учасників міжнародної системи. Відбувається послаблення базових інститутів міжнародного регулювання, які виявилися неспроможними протидіяти сучасним викликам та загрозам.

З часів Вестфальського Миру 1648 року і до кінця ХХ століття в центрі концепції національної безпеки знаходилась держава. Створення в 1945 році ООН стало втіленням в життя колективно виробленого уявлення про всесвітню міжнародну організацію держав, яка покликана була стати головним інструментом захисту миру і безпеки всього людства. ООН, як і її попередниця – Ліга Націй, являла собою систему колективної безпеки. Концепція «колективної безпеки», суб'єктами та об'єктами якої виступали держави, передбачала об'єднання їх колективних зусиль для протидії агресору.

Після завершення Другої світової війни відбувається кардинальна трансформація змісту світової системи міжнародних відносин, була ліквідована багатополярна організація структури міжнародних відносин, що виникла ще з часів Вестфалю та зберігалася з певними модифікаціями протягом майже трьох століть до Другої світової війни. Біполярність структури Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, у яких провідну роль відігравали дві наддержави – СРСР та США, знайшла відображення у значному відриві військово-силових, політичних, економічних та культурно-ідеологічних спроможностей цих двох держав від інших країн світу і призвела до формування двох основних, домінуючих «центрів сили», що здійснювали системоформуючий вплив на структуру і характер цієї системи. Беззаперечна гегемонія СРСР та США дозволяла через механізми блокової дисципліни (НАТО, ОВД) домагатися достатньо високого ступеня керованості міжнародних процесів, зокрема у військово-політичній сфері, переговорах з контролю над озброєннями, врегулювання конфліктних ситуацій тощо.

Геополітичні зміни на межі тисячоліть не тільки

змінити структуру системи міжнародних відносин та характер зв'язків між її основними елементами. Їх наслідками стала руйнація Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин та формування нової постбіполярної системи, руйнація старого та формування нового міжнародного порядку. Механізми регулювання Ялтинсько-Потсдамського міжнародного порядку частково зникли (СРСР, Організація Варшавського Договору), частково відбувається їх еволюція та адаптація до нових умов сучасного світу (ООН). Постає проблема перегляду та адаптації механізмів регулювання міжнародного порядку.

Таким чином, формування сучасного світового порядку відбувається як діалектичний процес взаємодії тенденцій збереження наступальності з попередньою історичною формою існування міжнародного порядку і його радикального оновлення в найбільш істотних рисах. Його суть характеризується терміном «глобалізація», він формується як порядок глобальної спільноти, порядок на базі глобалізації, як глобальний порядок.

На початку XXI століття посилюється тенденція до оформлення багатополосного контуру з відмінними за політичною, економічною, військово-технічною могутністю центрами тяжіння. В результаті збільшення кількості складових елементів та їх взаємопов'язаності поміж собою трансформується сама структура системи і, відповідно, порядок, що в ній утворюється. Сучасна міжнародна система еволюціонує і ускладнюється за рахунок створення мереж і нових корелятивних взаємозв'язків між її елементами.

Одночасно з руйнацією біполярного світового порядку відбувається прискорений процес трансформації більш глобального Вестфальського порядку. Держави – головні суб'єкти міжнародних відносин – перетворюються в структури, що продовжують діяти на світовій політичній арені як унітарні суверенні об'єднання, хоча насправді їх складові частини вже ввійшли до складу більших мережних утворень на кшталт ЄС і перестали функціонувати як внутрішньо цілісні одиниці.

Постає питання не стільки щодо послідовної зміни конкретно-історичних порядків міжнародних відносин, а щодо принципово інших процесів переходу від міжнародних відносин до відносин світополітичних, модифікації Вестфальської системи, зміни ролі держави і одного з її основних атрибутів – суверенітету.

Кожна з наукових шкіл дослідження глобалізації (гіперглобалісти, скептики і трансформісти), пропонує власне бачення трансформації державного суверенітету та ролі держав в умовах глобалізації.

Гіперглобалісти (К.Омае, К. Стрендж та ін.) вба-

чають в глобалізації початок нової епохи історії людства, коли традиційні національні держави стають неприродними (штучними) і навіть неможливими одиницями світової економіки. Відбувається денационалізація економіки завдяки транснаціоналізації виробництва, торгівлі, фінансів, виникнення глобальної економіки. Економічна і політична влада починають істотно денационалізуватись. Це в свою чергу має призвести до фундаментальних змін, зокрема зародженню загальносвітових інститутів управління, кінцю національної держави, до формування нового світового порядку, глобальної цивілізації.

Скептики (П.Херст, Дж.Томпсон та ін.) висловлюють точку зору, що зміни не є безпрецедентними в історичному вимірі. Глобалізація – це посилення взаємодії між національними економіками. Глобалізація і регіоналізація розглядаються ними як дві протилежні тенденції, вони постулюють, що зараз світова економіка менш глобальна, ніж за часів існування світових імперій. Більшість скептиків вважають, що нерівномірність «Північ-Південь» посилюється, що призводить до посилення фундаменталізму та агресивного націоналізму. Замість появи глобальної цивілізації посилюється поділ світу на цивілізаційні блоки.

Трансформісти (Дж. Розенау, Дж.Раггі, Т.Ніроп) вважають, що глобалізація – це нове явище і на межі тисячоліть є центральною рушійною силою, яка стоїть за швидкими соціальними, політичними та економічними змінами, які надають нових форм сучасному суспільству і призводять до формування нового світового порядку, який більше не можна сприймати як суто державоцентристський чи головним чином як державокерований, оскільки повноваження дедалі більше поширюються серед державних і приватних організацій на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях.

Трансформісти асоціюють глобалізацію з новими моделями глобальної стратифікації. Це має призвести до зміни функцій держави, реорганізації та переструктурування влади національних урядів. Держави-нації більше не є єдиними у світі центрами та головними формами врядування або влади. Глобалізація трансформує не тільки державну владу, але й світову політику, з'являються нові потужні позатериторіальні форми економічної і політичної організації в планетарному масштабі.

Хоча держави залишаються потужними діючими суб'єктами, вони поділяють глобальну арену з безліччю інших структур і організацій. Національні держави з'єднуються і Perez'єднуються сьогодні у складних економічних, організаційних, адміністративних, правових і культурних процесах і структурах, які обмежують і контролюють їхню

дієвість. Державі протистоїть величезна кількість міжурядових організацій (МУО), міжнародні агенції і режими, котрі діють через різні територіальні протяжності і наднаціональні інституції, на зразок Європейського Союзу. Недержавні суб'єкти або транснаціональні організації, такі як ТНК, транснаціональні групи тиску, транснаціональні професійні асоціації, соціальні рухи тощо також беруть активну участь у глобальній політиці. Так діють також багато наднаціональних суб'єктів і національних груп тиску, чия діяльність нерідко виплескується на міжнародну арену. Тому світову арену можна уявити як поліархічну «змішану систему дійових осіб», в якій політична влада і джерела політичних дій вельми розпорозені.

Серед зростаючої кількості проблем транснаціональної політики – забруднення довкілля, наркотики, права людини і тероризм, які долають межі територіальної юрисдикції та існуючих світових політичних розмежувань і які вимагають міжнародного співробітництва для їх успішного вирішення. Аспекти оборони і безпеки вже не домінують серед глобальних проблем і навіть поміж національних урядових завдань. Концепція «глобального управління» допомагає сформулювати цей предмет обговорення.

Таким чином, під глобальним управлінням розуміються не тільки формальні інституції та організації, через які принципи і норми, що керують світовим порядком виникли і підтримуються — інституції держави, міжнародне співробітництво тощо — але також усі організації і групи тиску — від МНК, транснаціональних соціальних рухів до безлічі неурядових організацій — котрі переслідують цілі, що мають відношення до транснаціонального правління і систем влади. Зрозуміло, система Організації Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі і велика кількість форм діяльності національних урядів перебувають серед основних складових глобального управління. Але якщо з поняття «глобальне управління» виключити соціальні рухи, неурядові організації, регіональні політичні угруповання тощо, то його форми і динаміка не будуть вірно зрозумілі. Глобальна політика передбачає широке розуміння поняття глобального управління як необхідного елемента у мінливій панорамі політичного життя.

Міжнародний порядок формується не всіма елементами міжнародної системи, а декількома найпотужнішими за сукупним потенціалом державами, або державою, яка досягла рівня гегемону. В сучасному світі силова ієрархія більш-менш стабільна. Сполучені Штати продовжують значно випереджати решту держав за кількісними показниками військової могутності. У той же час подальше

політичне послаблення США призводить до змін в ієрархії сучасної міжнародної системи. Такі зміни викликані і посиленням ролі інших держав, зокрема Росії, Китаю, Індії, Бразилії. Висловлюється припущення, що потенційний підйом нових держав буде сприяти більш ефективному регулюванню міжнародної системи, посиленню в дії державницьких засад, створенню життєздатного «групового полюсу», який би об'єднав наймогутніші країни світу – США, провідні країни-члени ЄС, Росію, Китай, Індію, Бразилію.

Відбувається еволюція механізмів регулювання міжнародного порядку. У спадщину від Ялтинсько-Потсдамської системи залишилися універсальний механізм – ООН. В доповіді Комісії ООН по глобальному управлінню «Наше глобальне сусідство» (1995 р.) вказувалося на взаємопов'язаність національних та глобальних зусиль та політик, створенні наднаціональної системи управління. Були сформульовані пропозиції щодо перебудови системи ООН як найважливішого кроку до реалізації принципів глобального управління «Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance»⁶.

Ідеї цієї доповіді опинились у центрі обговорення питання щодо реформування ООН. В доповіді Програми розвитку ООН за 1999 р., присвяченій людському виміру глобалізації, була констатована необхідність створення моделі глобального управління «з людським обличчям» і запропонована нова глобальна архітектура, адекватна викликам сучасного світу. В якості нових глобальних інститутів були запропоновані Всесвітній центральний банк, Всесвітня екологічна установа, Всесвітній інвестиційний фонд, Міжнародний карний суд з широкими повноваженнями в галузі прав людини, реформування ГА ООН.

У той же час в умовах формування нового міжнародного порядку неодноразово порушувалася монополія ООН на прийняття рішень щодо використання сили.

Незважаючи на критику ООН, ця організація залишається одним з головних і дійсно глобальних міждержавних інститутів глобального управління, механізмом забезпечення міжнародного мира та безпеки.

В якості інституційно-групового механізму регулювання нового міжнародного порядку виступає «Велика вісімка» («Велика сімка» – група економічно найрозвиненіших держав світу, до складу яких входять США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада) плюс Росія. Регулярні зустрічі на найвищому рівні керівників Великої вісімки проводяться з 1978 року для вироблення спільних політичних та економічних рішень стратегічного характеру. Із середини 90-х рр.

XX ст. розпочалося перетворення Великої сімки у Велику вісімку завдяки залученню Росії до співробітництва (наприкінці 90-х рр. XX ст. форум став офіційно називатись Велика вісімка). Росія є повноправним учасником форуму в обговоренні політичних питань та питань міжнародної безпеки. При обговоренні економічних питань Президент Росії запрошується, як правило, лише для неформальних переговорів. Головні питання порядку денного – це економічна політика, режим нерозповсюдження ядерної зброї, більш активне підключення Китаю та Індії до існуючих механізмів регулювання світової економіки.

Дуже перспективною моделлю подальшого вдосконалення і легітимізації неформального механізму регулювання міжнародного порядку, який з часом може стати ключовим у вирішенні глобальних проблем людства, є формат «Велика вісімка плюс п'ять». Легітимність «Великої вісімки» значно підвищилась завдяки присутності на її самітах групи «Плюс п'ять» у складі Бразилії, Індії, Китаю, Мексики та ПАР.

Наприкінці XX – на початку XXI століття почав формуватись індивідуально-груповий механізм – «США плюс коаліція обраних для виконання конкретної мети держав».

Провідну роль у формуванні сучасного міжнародного порядку відіграє система міжнародної безпеки. У другій половині 1990-х рр. створювалось враження, що зниження інституційної керованості міжнародної системи може бути компенсоване за рахунок НАТО. Стає популярною ідея перетворення НАТО в універсальний механізм прийняття та виконання рішень, які потребують використання сили. Ця роль знайшла відображення в Стратегічній концепції альянсу 1999 року та була апробована на колишній Югославії. Але вже на початку XXI століття роль НАТО знов почала знижуватись. Причинами стало гегемоністська спрямованість зовнішньої політики США і різке несприйняття універсалізації альянсу з боку Росії, Китаю, Індії, Бразилії, а також з боку окремих країн-членів альянсу.

Відмова США, від пропозиції союзників застосувати статтю 5 НАТО після подій 11 вересня 2001 року, а також неучасть альянсу в іракській війні завдали удару по перспективам наділення організації функцій глобального поліцейського. Починаючи з 2005 року внаслідок посилення складнощів в Іраку та зниження впливу США, ідея надання НАТО універсального статусу знов набуває популярності в США. Але вона починає блокуватись з боку деяких європейських держав НАТО, які не бажали сплачувати за помилки США.

Поширення міжнародних представництв та ор-

ганізацій призвело до значних змін у структурі прийняття рішень на рівні світової політики. Були встановлені нові форми багатосторонньої і багатонаціональної політики, включаючи уряди, міжурядові організації (МУО) і велику кількість різноманітних груп тиску і міжнародних неурядових організацій (МНУО).

На підставі цього висловлюється точка зору, що головним, необхідним і найбільш перспективним компонентом глобального управління є міжурядові організації, загальна кількість яких на початок XXI ст. становила біля 250. Це, перш за все, ООН, Світова організація торгівлі (СОТ), а також регіональні структури, найбільш впливовими з яких є ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР та ін.

Активну участь в глобальному управлінні приймають міжнародні неурядові організації, яких називають новими акторами, акторами поза суверенітетом, транснаціональними акторами. Їх нараховується більше 37 тисяч, з яких 9,6 тис. концентрують свою діяльність в галузі економічного розвитку і соціальної інфраструктури, біля 8 тисяч – спеціалізуються на дослідницькій діяльності, 4,2 тисячі – у сфері соціальних послуг, 1,8 тисяч – освіти та охорони здоров'я, 3,9 тисяч – правозахисна діяльність та екологія⁷.

Усі вони активно приймають участь у формуванні міжнародних режимів – цієї нової форми глобального управління. Міжнародні режими віддзеркалюють зростаючу інституціалізацію глобальної політики. Вони встановлюють форми глобального управління, відмінні від традиційних понять управління як особливих осередків суверенної політичної влади. Міжнародні режими охоплюють широке коло політичних суб'єктів, включаючи уряди, урядові міністерства і наднаціональні управлінські органи влади. Більш того, хоча деякі режими мають у своїй основі міжурядову організацію, чимало з них має рухливіші домовленості, що виникають з особливих договорів, проблем колективної політики або з транснаціональних комітетів за певними інтересами. Так, міжнародний режим безпеки в Європі створено навколо складних відносин між декількома інституціями, такими, як НАТО, Європейський Союз, ЗЕС і ОБСЄ.

Вказані інститути глобального управління не є повністю представницькими в глобальному масштабі. У той же час вони опосередковано підтримують політичну глобалізацію, сприяють формуванню більш ефективного глобального управління.

Узагальнюючи еволюцію концепції глобального управління на межі тисячоліть, виокремимо наступні підходи. Перший базується на визнанні регулюючої функції ООН і інших міжнародних організацій. Другий підхід констатував, що система

глобального управління знаходиться в стадії формування, а її організаційні форми є ще невизначеними. У третьому підході глобальне управління розглядається як якісно нова система, відмінна за принципами регулювання від міждержавних відносин.

У першій половині 2000 рр. домінувала тенденція до зниження керованості, що було викликано кісними та кількісними змінами учасників міжнародної системи, послабленням багатосторонніх механізмів глобального управління, їх неефективністю і неадекватністю сучасним викликам та загрозам. Паралельно спостерігається нова тенденція до посилення ефективності глобального управління.

Цьому, безсумнівно, буде сприяти зміцнення ООН, розширення складу «Великої Вісімки» та її подальша інституалізація; зміцнення архітектури безпеки в Азії, зокрема, за рахунок розвитку ШОС та інших регіональних інститутів безпеки; сприяттні підвищенню якості державного управління у слабких державах.

Формування і реалізація нової парадигми глобального управління може стати тільки результатом повсякденної практичної діяльності всього людства. Крім усеохоплюючої системи ООН, у наш час відбувається інституалізація у глобальному масштабі міжнародних відносин та структур.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Жданов Н.В. Исламская концепция миропорядка. М.: Международные отношения, 2003. – С.20–21.
- ² Фесенко М.В. Глобальне управління міжнародною системою в контексті трансформації інституту національних держав // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць. Випуск 41, Київ, 2007. – С.115.
- ³ Баталов Э.Я. Мирное развитие и мировой порядок. Издательство: Российская политическая энциклопедия, 2005 г.; Баталов Э.Я. Мирное развитие и мировой порядок. Российская политическая энциклопедия, 2005 г.; Глобальное управление / О.Н. Барабанов, В.А. Голицын, В.В. Терещенко. – М.: МГИМО, 200; Ларионова М.В. Актуальные проблемы глобального управления: «Группа восьми» и международные многосторонние институты. М.: Университетская книга, 2007.
- ⁴ Россия и мир. Новая эпоха. 12 лет, которые могут все изменить / отв. ред. и руков.авт.кол. С.А.Караганов. – М.: АСТ. Русь-Олимп, 2008, – с.145.
- ⁵ Богатуров А.Д. Синдром поглощения в мировой политике // Внешняя политика и безопасность современной России. 1991-2002: в 4 т. / сост. Т.А.Шаклеина. М., 2002. – С.89.
- ⁶ Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. Oxford, 1995.
- ⁷ Глобальное управление / под ред. проф. А.И.Соловьева. – М.: ИНФА, 2007, – с.70.

Manzhola V.A., Romanova V.O. Institutes and subjects of the global management / Kyiv National Taras Shevchenko University.

The article is dedicated to significant scientific problem of establishing of institutes of global world. Specific attention is focused on theoretical and methodological approaches to analysis of global governance, and the characteristics of the principal institutes of global governance.

The authors set a goal to generalize theoretical approaches to the concept of «global governance» and on this basis determine main actors and institutes of global governance.

Keywords: Institutes of global governance, international order, mechanisms of governing, globalization, subjects, global institutes, «Great Eight/The Group of Eight».

Манжола В.А., Романова В.О. Институты и субъекты глобального управления / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Статья посвящена важной научной проблеме становления институтов глобального мира. Особенное внимание уделено теоретико-методологическим подходам к исследованию глобального управления, а также характеристике главных институтов глобального управления.

Авторы ставят целью обобщить теоретические подходы к понятию «глобального управления» и на основании этого определить основных акторов и институты глобального управления.

Ключевые слова: институты глобального управления, международный порядок, механизмы регулирования, глобализация, субъекты, глобальные институты, «Большая Восьмерка».

Стаття надійшла до редколегії 29.03.2010

Прийнята до друку 25.05.2010